

Fant kvernstein - lagde kvenmonument

Funn av kvernstein under graving av vannledning i fjor høst førte til ideen om et kvenmonument i Nommedalen i Kåfjord. Under ett år senere kunne monumentet avdukes.

Av Jan R Olsen

Kvenmonumentet i Nommedalen. (Foto: Jan R Olsen).

Svein Soleng brenner for det kvenske. Han har i mange år jobbet med mange lokale prosjekter, og han får som regel et resultat ut av det. Det siste han og medhjelperne har fått til, er et kvenmonument i Nommedalen i Kåfjord.

– Da de grov vannledning her i fjor, ble det funnet et kvernstein. Det er bare en av minst fem slike steiner som er funnet langs Nommedalselva. I Kåfjord er det mange steder som har navnet «mølle» i seg.

Rødmalt stein liggende i hagen i 60 år

Det var da han kom på ideen om et kvenmonument.

– Jeg har i alle år visst at tante Solveig Brannfjell har hatt en kvernstein som pynt i hagen. Den ble funnet i 1962 og ligget i ro i hagen uten noe oppstyr. Ho likte farger, så den ble malt rød. Så jeg ringte datteren og spurte om jeg kunne få bruke den og lage et monument her. Hele familien er glad for at den kommer til heder og verdighet igjen, forteller han.

Steinen består av to deler, en underdel som lå i ro, og en overdel som pendlet og malte kornet til mel.

– Det var viktig at den måtte være av en hard steinsort. Vi har fått den analysert og den er lagd av staurolittførende granat-glimmerskifer, som er en hard steinshort. NGU sier den kommer fra kvernsteinbruddene i Selbu, der de eksporterte slik steiner til hele Skandinavia. Dette er en fantastisk fin stein, og ifølge ekspertene er det sjelden man finner så godt bevarte kvernsteiner.

Importerte stein fra Selbu

En slektning av Soleng er Jakob Olsen, født i 1750. Soleng har gravd fram mye interessant om ham.

– Han stiger fram som en pioner og ressursperson her. Han betalte både kvernskatt, sølvskatt og leidingeskatt. Han var bjørnejeger, skjøt fem bjørner og fanget de både i

I 60 år fungerte denne unike kvernsteinen som pynt i en hage i nærheten. Nå kan Svein Soleng stolt konstantere at den er midtpunktet i kvenmonumentet. (Foto: Jan R Olsen).

feller og saks. Han var 75 år da han tok den siste bjørnen, forteller Soleng.

Han tror det kan ha vært Olsen som bestilte denne steinen til Kåfjord. Den er i så fall over 200 år gammel. Men bryting og tilhogging av kvernsteiner er noe som har blitt gjort i 1500 år i Norge. Starten på slutten for naturlige kvernsteiner kom med den industrielle valsemølleteknologien som ble tatt i bruk rundt 1880 sammen med mer bruk av støpte steiner. I 1910 var det så godt som slutt på kvernsteinsbrytingen i Norge.

Brukte sandstein lokalt

Men om man ikke hadde råd til å bestille kvalitetsstein fra Selbu, så kunne man lage kvernsteiner lokalt.

– Det er et fantastisk fint belte av stein her, som går fra Nordmannvik til Nommedalstind. For de fleste steinene som har blitt funnet, også den da de grov vannledningen, var av sandstein. Ulempen med sandstein i forhold til saudolitt er at det ble mer sand i melet, noe som slet på tennene til folk.

Det er kun eget initiativ som har gjort at kvenmonumentet har blitt realisert så hurtig.

Åpningsseremoni

– Vi er ikke noen forening, men en arbeidsgruppe bestående av meg, Ranveig Soleng og Steinar Hansen. Vi har fått både flaggstenger og stolper og gjort ting på dugnad. Alt har kostet 40 000 kroner, eneste støtta vi har fått er 30 000 kroner fra Tom Furuseth Soleng. Han syntes dette var et fint prosjekt og ville støtte oss.

Kvenmonumentet ble åpnet av ordfører Bernt Eirik Lyngstad under en seremoni 2. september 2023. Her holdt han en tale som omhandlet det kvenske i Kåfjord, og helte en bøtte vann over kvernsteinen. Dette som et symbol på den kraften og energien som ligger i vannet, og det som drev kvernsteinene rundt og skaffet mat til folket langs fjorden.

Å samle på historier har blitt en kjær hobby for Svein Soleng. Nå kan alle lese historiene på den populære nettsiden hans.

Av Jan R Olsen

– Jeg har i alle år vært interessert i lokalhistorie, samlet stedsnavn, små fortellinger, og usystematisk arkivert i mapper og bøker, forteller han. Etter hvert fikk han en side på Olderdalen Jeger- og fiskerforenings hjemmeside, der han la inn stoffet sitt. Etter noen år flyttet han alt over til en egen hjemmeside, www.bygdavar.com. Den har blitt svært populær og har over 100 000 besøk og 200 000 visninger.

– Når jeg begynte å legge inn ting der ballet det på seg. Etter hvert har han også andre gitt meg tillatelse til å bruke deres fortellinger, historier og bilder. Det er et møysommelig arbeid med å få det til, men utrolig gøy, forteller han.

Soleng prøver å vinkle alt positivt og unngå ømfintelige ting. En viktig årsak til populariteten er at han publiserer jevnlig.

– Akkurat nå prøver jeg å få tillatelse til å få publisert en historie om Bjørklids Ferjerederi, men jeg får ikke tak i forfatteren, sier han. Men midt inne i samtalen vår får han en telefon, og da er det forfatteren som ringer og gir tillatelse!

Det er noen historier som skiller seg ut, og som er svært populære.

– Den ene er historien om Knut Aspelund. Han skulle være ett år på Svalbard i gruva, men når han var ferdig og båten nærmet seg Tromsø, var det krig og han måtte snu tilbake. Så da ble det seks år i stedet for ett.

I utgangspunktet var det Olderdalen-bygda det skulle handle om, men etter hvert har det utvidet seg til bygdene rundt og også Nord-Troms.

– Jeg startet med Olderdalen, men så ble det mange forgreninger utover. Svein vil fortsette med å legge ut historier, og har flere saker på tipsblokka.

– Akkurat nå samler jeg inn litteratur som er skrevet om Kåfjord. Tror jeg er kommet opp i 350 forfattere totalt.

Brenner for bygda sin

Olderdalen, bygda vår

Historien om Olderdalen og bygdene rundt

Med spesielt fokus på stedsnavn, historier og kultur.

